

Eraõiguse normide rakendamine kriminaalkolleegiumi praktikas

Kriminaalkolleegiumi lahendite osas ei ole ma keskendunud mingile kindlale ajavahemikule, püüdsin vaadata kõiki lahendeid ajavahemikust 1994 kuni käesoleva hetkeni. Lahendid olen kategoriseerinud teemade (seaduste) kaupa. Lahendite teemade alla paigutamine on kindlasti mingil määral tinglik. Siin kirjatükis ei pruugi sisalduda kõik antud teemadega seonduvad lahendid, kuna lahendite suure hulga tõttu võivad olla mõned lahendid kahe silma vahele jäänud. Iga lahendi juures olen toonud välja Riigikohtu seisukoha (väiksemas kirjas), mis seondub või võib seonduda tsiviilõigusega. Ma ei ole seadnud endale ülesandeks hinnangu andmist kolleegiumi seisukoha kohta, kuna eesmärgiks sai kokku lepitud nn praktika kirjeldamine. Valdavalt on tegemist üksikute tsiviilõiguse alaste seisukohtadega (tõlgendustega). Iga lahend on mõnest aspektist ainulaadne ning seega täiesti sarnaseid lahendeid reeglina ei teki. Erandina võib siinkohal välja tuua kahju mõistega seonduv, mille puhul on Riigikohtu kriminaalkolleegiumil tekkinud päris mahukas kohtupraktika. Kahju on paljudes süüteoosseisudes süüteoosseisu tunnuseks.

1. Äriõigus/ÄriS

Äriühingutega seonduv kohtupraktika on tekkinud valdavalt ametialaste kuritegude (ametiseisundi kuritarvitamine - KarS § 289, korruptsioonikuriteod - nt KrK § 164²) pinnalt aga ka seoses maksusüütegudega (KarS § 386 jj). Ametiisiku mõiste alla kuuluvad ka eraõigusliku juriidilise isiku juhtorgani liikmed ning seetõttu on võivad nende teod saada kvalifitseeritud KarS-i ametialaste süütegude peatükis sisalduvate kuriteokoosseisude alusel. Reeglina on äriühingutega seotud ametialaste süütegude puhul siiski tegemist vaidlusega kahju (nii olulise varalise kui ka olulise mittevaralise kahju) üle ning seetõttu olen need käesolevas analüüsis paigutanud Võlaõiguse sektsiooni.

3-1-1-12-03 (Janno Riis) äriühingu asutamine ebaseaduslike dokumentidega, süüdistatav tegutses ainult volikirja alusel. RKKK: Võltsitud dokumentide alusel moodustatud äriühing saab olla Eesti õigusruumis äriühinguks ÄriS tähenduses.

3-1-1-85-01 (Tolk) - Kas isik rikkus korruptsioonivastast seadust, olles riigiametnik ja samal ajal äriühingu juhatuse liige? RKKK: AS § 184 lg-st 1 tulenevalt on osäühingu juhatuse volituste tegelik lõppemine seotud alati osanike tegevusega, kes peavad selle tagasi kutsuma ning valima uue juhatuse. Kui juhatuse liikme volituste tähtaeg on lõppenud, ent teda pole tagasi kutsutud ja ta ka faktiliselt tegutseb juhatuse liikmena edasi, siis on ta jätkuvalt juhatuse liige ühes sellest tulenevate õiguste ja kohustustega.

3-1-1-24-05 (Mugra) - RKKK: Aktsiaselts ei pidanud tegema kannet aktsiaraamatusse ilma aktsiad omandanud isiku sellesisulise taotluseta, tuginedes pelgalt aktsiate ostu-müügilepingule. J. Mugral kui Milleenia Valduse AS-i juhatajal tekkida kohustus kanda AS Tartu KEK aktsionärina Milleenia Valduse AS-i aktsiaraamatusse üksnes juhul, kui AS Tartu KEK esitas nõude enda aktsiaraamatusse kandmiseks.

3-1-1-2 -99 (vennad Leegod) - RKKK: oma tegude eest vastutuse vääramatuse põhimõttest tulenevalt on nn ühemehe aktsiaseltsi kogu vara KrMK § 146 lg 1 mõistes on käsitatav arestimisele kuuluva süüdistatava varaga.

Kas karistusõigus teatud juhtudel vaatab juriidilisest isikust läbi ja samastab juriidilise isiku füüsilise isikuga?

3-1-1-109-04 (J. Liivik) - saamata jäänud tulu kui kahju liik.

Olukorras, kus võlausaldajal puudub informatsioon võlgniku majandusliku olukorra halvenemise põhjuste kohta, on tagatist nõudmata võla ülekandmine ebakindlale lepingupartnerile majanduslikult ilmselgelt ebamõistlik isegi siis, kui esialgne võlgnik on muutunud väidetavalt maksejõuetuks. Majanduslikult otstarbeka käitumise kohustuse

rikkumine tuleb sisustada igal üksikjuhul eraldi, lähtudes konkreetsetest asjaoludest ja majanduskäibes mõistlikuks loetavast käitumisest. Majanduslikult otstarbeka käitumise nõudega ei ole vastuolus põhjendatud äririski võtmine.

Saamata jäänud tulu kui kahju liigi suuruse kindlakstegemisel peab olema tuvastatud, et saamata jäänud tulu nõue oleks olnud tõenäoliselt tasutav. Sellise hinnangu andmiseks tuleks hinnata tõendeid, mis kajastaksid võlgniku majanduslikku ja varalist seisut.

Kui kanda situatsioon üle äriühingu juhatuse liikmele, siis kuidas võiks olla taoline käitumine hinnatav tsiviilõiguslikult? Kas esinevad juhatuse liikme vastutuse kohaldamise alused?

3-1-1-15-99 (Beresnev) - RKKK otsusest I. Laeva süüdistusajal (3-1-1-119-97) tegi ringkonnakohus järelduse, et ametiülesannete täitmine äriühingus ei ole käsitatav tegelemisena ettevõtlusega äriseadustiku mõttes.

Ametiülesannete täitmine äriühingus ei välista isiku vastutust autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rikkumise eest tingimusel, et tema käitumises on kuriteokoosseis. Õeldu kehtib ka juhtudel, mil isik täidab ametiülesandeid nn ühemeheaktiaseltsis - aktsiaseltsis, mille aktsiate ainuomanik on tema ise. Vastutus ei eelda tegelemist ettevõtlusega äriseadustiku mõttes, vaid KrK § 136 dispositsioonis loetletud mõne või kõigi tegude toimepanemist ettevõtluse eesmärgil. Seega ei tohi ära segada ettevõtlust kui tegevust (objektiivne tunnus) ja ettevõtluse eesmärki kui kuriteo subjektiivse külje koosseisulist elementi.

3-1-1-119-97 (Igor Laev) - RKKK: Ettevõtluse eesmärgi all tuleb mõista äritsemist, s. o süstemaatilist tegevust, mis on süüdlasele pea- või kõrvaltegevuseks ning millest ta saab tulu. Ametiülesannete täitmine äriühingus ei ole käsitletav tegelemisena ettevõtlusega AS mõttes.

2. Võlaõigus

Mitmete kuritegude puhul on kuriteokoosseisu realiseerimise eelduseks olulise kahju tekitamine. Sõltuvalt süüteokoosseisu tüübist tuleb tuvastada (välja arvutada) ka kahju suurus, et saaks teole õige karistusõiguslik hinnang anda. Kriminaalmenetluse käigus on võimalik nõuda kahju hüvitamist.

Oluline kahju võib olla nii varaline kui ka mittevaraline. Varaline kahju on oluline, kui see ületab kehtiva kuupalga alammäära kümnekordselt, varaline kahju on suur, kui see ületab kehtiva kuupalga alammäära sajakordselt.

Karistusõiguses ei ole mõistel "varaline kahju" teistsugust tähendust kui tsiviilõiguses. Nii otsese varalise kahju puhul kui ka saamata jäänud tulu puhul lähtutakse tsiviilõigusest. RKKK-s käsitletud kahju juhtumite puhul on võimaluse korral viidatud sarnastele RKTk lahenditele. Kui seda pole võimalik teha (sarnaseid RKTk lahendeid pole), siis on tuginetud tsiviilõiguse teooriale.

Senises RKKK praktikas on lähtutud põhimõttest, et mittevaraline oluline kahju tuvastatakse igal üksikul juhtumil eraldi lähtudes konkreetsetest asjaoludest. Piltlikult öeldes hõlmab mittevaraline oluline kahju eelkõige riigi hingelist valu ja kannatusi (VÕS § 128 lg 5 "mittevaraline kahju") - kahjustatud ja/või diskrediteeritud on riigi või kohaliku omavalitsuse mainet. Viimasel ajal on selles vallas märgata mõningasi muutusi (vt Mugra kaasus - kahtlusega põhiseaduspärasusele anti üdkogule arutamiseks; Tamkivi kaasus - süüdistus loeti mittevaralise kahju tekitamise osas ebakonkreetses). Üldiselt on mittevaralist olulist kahju tunnustatud väga erinevates vormides.

2.1. mittevaraline oluline kahju

3-1-1-100-00 (Leius; sama ka 3-1-1-65-00) - RKKK leiab, et kuna kriminaalõiguslikult kaitsakse ka selliseid väärtusi, mis ei ole rahaliselt hinnatavad, siis tuleb vältimatult aktsepteerida kuriteo koosseisulise tunnusega mittevaralist kahju, mille hindamisel ei saa lähtuda samadest kriteeriumidest nagu varalise kahju hindamisel. Mittevaralise kahju olemasolu või selle puudumine, aga ka mittevaralise kahju kvantitatiivne mõõde (kas on tegemist tavalise, olulise või suure mittevaralise kahjuga) tuvastatakse kohtu poolt igal konkreetsel juhul eraldi.

Mida käsitada mittevaralise kahjuna tavalises, olulises või suures ulatuses on fakti küsimus. Lahendamaks küsimust, millises ulatuses mittevaralise kahjuga on igal konkreetsel juhul tegemist, tuleb lähtuda sellest, kuivõrd ohtlik oli

toimepandud tegu lähtudes üldisest õiglusest ja ühiskonna õigusteadvusest ning kuivõrd see kahjustas seadusega kaitstud õigushüve. Kahju ulatust võivad muuhulgas mõjustada sellised asjaolud nagu toimepanija ametiseisundi asend riigi või kohalike omavalitsuste ametikohtade hierarhias, korruptiivse tegevuse ajaline kestvus, selle ühekordsus või süstemaatilisus, põhjendamatu või õigusvastaste toimingute või otsuste toimesfääri sattunud isikute hulk ning nende lokaliseerimine kohalikul, riiklikul või rahvusvahelisel tasandil, tekitatud kahju laad - millise tasandi võimu- või valitsemisorgani prestiiži ja autoriteeti kahjustati, millises määras nende usaldusväärsust riivati, kas ja milliseid häireid riigivõimu normaalses toimimises põhjustati jms.

3-1-1-5-00 (Kuningas-Kuld) - kahtluse tekitamine ühe või teise institutsiooni või isiku aususes ja usaldusväärsuses on kahtlemata käsitletav moraalse kahjuna.

3-1-1-110-96 (Hanson, Kreber ja Kirt)- Kaitsejõudude allohvitseri poolne määrustikeväliste karistuste kohaldamine, eksimustes süüdi mitteolevate alluvate meelevaldne represseerimine ja alluvate inimväärikuse alandamine võib põhjustada olulist kahju riigi huvidele ja moodustada KrK §-s 259 sätestatud kuriteo.

3-1-1-56-04 (Tuvi, Ingermaa, Luik) - mittevaraline oluline kahju seisneb mõne isiku või institutsiooni autoriteedi või prestiiži kahjustamises

3-1-1-93-00 (Uudeküll) - mittevaraline oluline kahju seisneb pankrotivara parimale pakkujale erastamise nurjamises

3-1-1-138-03 (Jemeldjasev) - mittevaraline oluline kahju seisneb ametiisiku poolt juriidilisele isikule selliste tööde teostamises, mille üle ta ise pidi teostama järelevalvet

2.2. varaline oluline kahju/kahju suuruse tuvastamine

3-1-1-58-03 (Männart) - saamata jäänud tulu kui varalise kahju liik

Kahju KrK § 161 tähenduses võib olla nii varaline kui ka mittevaraline. Varaline kahju KrK § 161 tähenduses võib olla nii **otsene varaline kahju** kui ka **saamata jäänud tulu**.

Viide RKTko-le [3-2-1-56-02](#), p 21: **Saamata jäänud tulu** näol ongi tegemist oletusliku tuluga, mida kohtul on võimalik hinnata vaid ligilähedaselt. Saamata jäänud tulu kuulub TsK § 222 lg 2 kohaselt võimaliku hüvitatava kahju mõiste alla. Saamata jäänud tulu on kasu, mida kahjustatud lepingupool oleks tulevikus tõenäoliselt saanud, kui lepingut ei oleks rikutud. Seetõttu tuleb saamata jäänud tulu nõude puhul hinnata just tõenäosust, millega ja millises suuruses tulu oleks saadud, kui kohustusi oleks nõuetekohaselt täidetud. Sama VÕS § 128 lg 4 - saamata jäänud tulu on kasu, mida isik oleks vastavalt asjaoludele, eelkõige tema tehtud ettevalmistuste tõttu, tõenäoliselt saanud, kui kahju hüvitamise aluseks olevat asjaolu ei oleks esinenud. Saamata jäänud tulu võib seisneda ka kasu saamise võimaluse kaotamises.

Ametiisiku poolt suurte summadega tehingute tegemine isikutega, kelle majanduslikku ja varalist tausta ei ole kontrollitud või kellel puuduvad võimalused tehingust tuleneda võivate kahjude hüvitamiseks, võib teatud juhtudel iseenesest olla käsitletav ametiseisundi kuritarvitamisena.

Kas äriühingu puhul oleks tegemist hoolsuskohustuse rikkumisega?

3-1-1-109-04 (J.Liivik) - saamata jäänud tulu kui varalise kahju liik. Viidatud on RKTK praktikale, kuidas peaks saamata jäänud tulu kindlaks tegema. Lähtutud on tsiviilkolleegiumi poolt öeldust. Saamata jäänud tulu kui kahju liigi suuruse kindlakstelemisel peab olema tuvastatud, et saamata jäänud tulu nõue oleks olnud tõenäoliselt tasutav. Sellise hinnangu andmiseks tuleks hinnata tõendeid, mis kajastaksid võlgniku tegelikku majanduslikku ja varalist seisust ning seda mitte üksnes bilansiliste andmete alusel

3-1-3-1-00 (Piirimees) - varaline kasu/kahju õppelaenu lepingu puhul; M. Piirimehe poolse pettuse tulemina vähenes Hoiupanga vara 10 000 kr võrra ja M. Piirimehe vara suurenes sama summa võrra. KrK § 143 mõttes ei ole oluline see, kas saadud summat kavatakse kunagi hakata tagasi maksma või mitte. Liati tuleb antud juhul arvestada, et õppelaenu saamisel isiku poolt, kes tegelikult ei õpi, on raske rääkida ka õpingute lõpetamisest ja seega ka laenu tagastamise aja korrektsest arvestamisest.

Nõustuda ei saa väitega, nagu oleks M. Piirimehe tegu olnud suunatud üksnes tsiviilõigusliku vahekorra loomisele. Õppelaenu saamisel saab rääkida tsiviilõigusliku vahekorra loomisest siis, kui on põhimõtteliselt võimalik määrata kindlaks õpingute lõppemise aega ja sellest tulenevalt ka laenu tagasimaksmise graafikut. Õppelaenu saamise puhul isiku poolt, kes tegelikult ei õpi, ei ole sellise ajahetke kindlaksmääramine võimalik.

3-1-1-75-05 (Trofimov ja Lillmann) - kahju mõiste; piiritusetehaselt peteti aktsiisilaopidaja dokumentidega piiritust välja, piiritus saadi aktsiismaksu võrra odavamalt. RKKK: kahju tekitati piiritusetehasele, kes pidi ikkagi riigile maksu maksma. Riigile kahju ei tekitatud. Pole maksupettus, vaid kelmus.

3-1-1-84-01 (Hummal, Teial) - kahju koosseis; Võru linnavalitsus, võttes üle sõiduauto Volvo kasutusrendilepingu, hüvitas ebaseaduslikult OÜ-le Humle sõiduauto amortisatsiooni ja kõik varem tehtud kulutused kokku 115 201,84 krooni. See summa ongi tekitatud materiaalne kahju ega vaja eraldi motiveerimist.

3-1-1-118-01 (Kajari) - KrMK § 48 lg 1 silmas pidades ei ole kriminaalmenetluses välistatud tekitatud kahju kindlaks tegemine tsiviilhageja poolt või tema ülesandel koostatud aktiga kahju kohta, s.o dokumendiga, mis kajastab kriminaalasja õige otsustamiseks vajalikke asjaolusid.

3-1-1-41-01 (Johanson) - Tulu saamise eesmärgi puudumine ei tähenda iseenesest ka mistahes muu omakasulise eesmärgi puudumist. Selliseks eesmärgiks võib olla ka tulundusühistu, mille juhtorganitesse ametiisik kuulub, kindlustamine kindla töö ja sissetulekuga.

PS § 30 sisalduva terminiga "riigiteenistuja" tähistatakse kõiki avalikke teenistujaid. Asjaolu, et ATS-is kasutatakse mõisteid erinevalt, ei ole iseenesest alus nimetatud PS paragrahvi kitsendamiseks.

3-1-1-65-05 (Marko Kalme) - Kohtud on tuvastanud, et varastatud puidu koguseks oli 87,5 tihumeetrit. Seega on kohtud varastatu koguse tuvastanud ja on ilmne, et sellises koguses puidu vargust ei ole võimalik käsitleda süüteo väheväärtusliku asja vastu KarS § 218 mõttes. Küll on aga esimese astme kohus jätnud tuvastamata varastatu täpse rahalise väärtuse, mis tuleb kindlaks määrata lähtudes varastatud vara keskmisest turuväärtusest, kuid varguse lihtkoosseisu (KrK § 139 lg 1 ja KarS § 199 lg 1) puhul ei ole see määrava tähtsusega, sest varalise kahju ulatus (suur või oluline) ei ole selle kuriteo koosseisuliseks tunnuseks. Piisab kui on tõendatud varastatu kogus, mille rahaline väärtus ületab ilmselgelt kakskümmend miinimumpäevamäära. Selliste asjaolude tuvastamise korral ei ole välistatud, et varastatu täpne rahaline väärtus jäetakse tuvastamiseks tsiviilkohtupidamise korras.

III-1/1-44/95 (A. Kaseniit) - panga kapitali käsutamiseõigust omava ametiisiku tegevus on käsitletav riisumisena ametiseisundi kuritarvitamise ja omastamise teel KrK § 141-1 mõttes ka siis, kui see ametiisik kannab panga kapitali enda erafirma arvele.

3-1-1-109-97 (Jõesalu) - Kohus mõistis välja metsaseaduse alusel looduskeskkonnale tekitatud kahju, sest see oli kindlaks määratud Vabariigi Valitsuse poolt. Omanikult varastatud või muul viisil tema tahte vastaselt tema valdusest väljaviidud metsamaterjali või kahjustatud või hävitatud metsa väärtuse nõuab omanik valdajalt või süüdlaselt välja kohtu kaudu. AÕS § 8 lg-st 1 ja § 16 lg-st 1 tulenevalt on kasvav mets maatükiga püsivalt ühendatud tema (kinnisasja) oluline osa. AÕS § 29 lg 1 sätestab, et asja hinnatakse hariliku väärtuse või valdaja erilise huvi alusel. Asja harilik väärtus on AÕS § 29 lg 2 kohaselt selle kohalik keskmine müügihind (turuhind). Asja väärtuseks loetakse selle harilikku väärtust, kui seaduses või tehinguga ei ole sätestatud teisiti (AÕS § 29 lg 3) ja asja hindamine erilise huvi järgi võib toimuda vaid väga kitsastel tingimustel (AÕS § 29 lg 4 kohaselt). Nende osundatud õiguslike kriteeriumide vastavust või mittevastavust tulnuks menetluse käigus põhjalikumalt kontrollida. Käesoleval juhul on see võimalik tsiviilmenetluse korras.

3-1-1-33-98 (Ivanov, Koroljov jt)- Kannatanu sundimine üle andma 80 000 krooni maksev sõiduauto temalt väljapressitava rahasumma tasumise tagamiseks (pandina) ei ole kvalifitseeritav KrK § 142 lg 3 p 4 järgi. Varalise kahju moodustab eseme ajutiseks kasutamiseks võtmisel mitte selle eseme väärtus, vaid kulutuste väärtus, mille omanik tegi tulenevalt tema valduse rikkumisest.

3-1-1-125-01 (Kovaljov) - Looma mõiste on käsitatav laiemalt kui asja mõiste ja seetõttu tuleb kannatanule hüvitada summa, mis kulutati täisväärtusliku koera saamiseks, kes rahuldab perekond Vakilovi vajadusi, mitte koera kui asja maksumusest. Ringkonnakohus arvestas, et kannatanul oli koera suhtes ka eriline huvi, sest koer valvas maja, alaalisi lapsi ja eakat sugulast.

Kui kahju põhjustatakse tõutunnistusega täiskasvanud väljaõpetatud koera tapmisega, siis on põhjendatud, et kahju suurust hinnatakse vastavalt AÕS § 29 lg 4 omaniku erilise huvi alusel, võttes koera hinna määramisel lisaks soetusväärtusele arvesse ka tema kasvatamiseks ja väljaõpetamiseks tehtud vajalikke kulutusi.

3-1-1-21-06 (Tamkivi) - ühte sorti teekatteid sai linn küll vähem kui lepingus sätestatud, kuid teist sorti teekatteid jällegi rohkem kui lepingus sätestatud. Lõppsaldo on positiivne (pole kahju kui varalist "auku").

Intressikohustuse võtmine. RKKK: varaline kahju on isiku vara ehk tema õiguste ja kohustuste kogumi rahalise väärtuse vähenemine. Piltlikult öeldes on varaline kahju "auk isiku varalises sfääris". Puudub alus aprioorset vaita,

et mingi kauba või teenuse ostmisel raha tasumise edasilükkamine tulevikku on intressikohustuse tõttu iseenesest majanduslikult kahjulikum kui sama kauba või teenuse ostmine selle eest kohe tasudes.

2.3. kahju hüvitamine

3-1-1-125-01 (Kovaljov) - kahju koosseis; Kahju hüvitamine tähendab, et kannatanule ennistatakse endine olukord. Kannatanu peab saama sellise hüvituse, mis võimaldaks tal soetada samasuguse töökoera kutsika, see üles kasvatada, õpetada ja treenida nii, et ta rahuldaks vajadusi, mida rahuldab tapetud koer. Kannatanu koer oli tõutunnistusega täiskasvanud õpetatud koer. Endise olukorra heastamiseks ei piisa vaid kutsika turuhinna hüvitamisest. Täiskasvanud koera soetamisel aga ei ole tagatud, et ta vastaks perekond Vakilovi sellistele vajadustele, millistele vastas kutsikast peale peres kasvanud koer. Sellest tulenevalt on ringkonnakohus käesolevas asjas koera hinna arvutamisel põhjendatult arvestanud ka kannatanute erilise huviga AÕS § 29 lg 4 mõttes.

3-1-1-125-02 (Ed. Otti) - Teisele isikule õigusvastaselt tekitanud kahju peab hüvitama kahju tekitanud isik, kui ta on kahju tekitamises süüdi või vastutab kahju tekitamise eest vastavalt seadusele. Kui kohus on ühe kohtualuse suhtes tuvastanud, et ta mingi konkreetse kuriteoepisoodi toimepanemisel ei osalenud, siis ei saa temalt selle kuriteoepisoodiga tekitatud kahju süüdimõistetud isikutega solidaarselt sisse nõuda.

3-1-1-34-05 (Andone, Beliakov) - TLR kohaldas tsiviilhagi otsustamisel süüdistatavate solidaarvastutuse asemel ekslikult osavastutust (VÕS § 1050 lg 3). Küsimust vastutuse jaotumisest kuriteoga kahju tekitanud isikute omavahelises suhtes ei lahendata kannatanu tsiviilhagi otsustamisel kriminaalmenetluse raames, vaid regressinõudena tsiviilkohtumenetluses. VÕS § 137 lg 1 ka ei kohaldu.

3-1-1-115-01 (Smirnov) - kahju solidaarne hüvitamine; juhul kui varalise kahju on tekitanud kohtualune koos teise isikuga, kelle suhtes asi eraldati omaette menetlusse, paneb kohus kohtualusele kohustuse hüvitada kogu tekitatud kahju. Tehes süüdimõistvat kohtuotsust selle isiku suhtes, kelle süüdistuasi eraldati omaette menetlusse, on kohtul õigus panna temale kohustus hüvitada kahju solidaarselt varem süüdimõistetuga. TLR, eirates solidaarse vastutuse põhimõtet, on alusetult mõistnud kogu kahju välja hiljem süüdimõistetud V. Smirnovilt. Ringkonnakohus on kohaldanud ebaõigesti tsiviilõiguse norme, mis on viinud ebaõigele tsiviilhagi otsustamisele KrMK § 269 lg 1 alusel ja takistanud seadusliku kohtuotsuse tegemist.

III-1/1-6/95 (Markelovits ja Ugro) - Vara omanik on õigustatud pidama oma lukustatud ruumis paiknevat vara kaitstuks varguse ja muul viisil kaotsimineku eest. Kuritegeliku ründe puhul luku ja ukse lahtilõhkumise ning ruumi või liiklusvahendi avatuks jätmisega loob süüdlane lihtsustatud juurdepääsu omaniku varale ning võtab endale vastutuse ka selle valvetusest tingitud jätkuva kaotsimineku või rikkemise eest. Süüdistatavad jätsid nende osavõtul toimunud sissemurdmise järel mitmeks tunniks avatuks kannatanu vara hoiuruumi, võimalasid kõrvaliste isikute vaba juurdepääsu omaniku poolt eelnevalt lukkudega suletud ruumi ja võtsid endale õigusliku vastutuse kogu kaotsiläinud vara eest. Selliste asjaolude puhul ei olnud apellatsioonikohtul põhjendatavat alust väljamõistetud kahjusumma vähendamiseks.

3-1-1-116-00 (Malle Eenmaa I) - Fondi vahendeid kajastati panga omakapitalina. Eenmaa püüdis väidetavalt päästa enda juhivat pank pankrotist panga omakapitali suurendamisega ning jättis Fondi ilma oma rahalistest vahenditest.

Riigikohus ei soostu järeldusega, et fondi nõukogu otsuse ja riigile tekitatud kahju vahel puudub põhjuslik seos, ega kaitsja väitega, et fondi nõukogu otsusega ei tekitatud fondile kahju, sest omandiõigus rahale läks fondilt pangale üle juba selle esmasel paigutamisel pank. **Omandiõigus rahale kui liigitunnustega varale läheb pangale tõepoolest üle nii siis, kui isik paigutab raha pangaarvele, kui ka siis, kui raha antakse krediitiasutuse omavahendite suurendamiseks. Erinevus seisneb krediitiasutuse õigusliku võimu ulatuses vara käsutada ja kasutada.** Vastavalt Krediitiasutuste seaduse § 37 lg-le 2 kuuluvad krediitiasutuste omavahendite hulka 1) sissemakstud aktsiakapital; 2) reservkapital; 3) auditeeritud kasum (kahjum) ja 4) allutatud võlakohustuste kaudu kaasatud kapital. Omavahendid peavad tagama krediitiasutuse usaldusväärsuse ja klientide huvide kaitse. Seetõttu on krediitiasutusel võimalik kasutada omavahendeid kohe ja piiramatult riskide ja kahjude katmiseks, mis sisuliselt tähendab panga õigust vara vallata, kasutada ja käsutada ehk täielikku võimu selle vara üle. Pankroti korral rahuldatakse panga omavahenditesse vara paigutanud isiku nõue pärast võlausaldajate nõuete rahuldamist, mistõttu võimalus vara tagasi saada on sellel isikul väiksem kui võlausaldajal. Kui isik hoiab raha pangakontol, säilib konto valdajal konto käsutamiseõigus ja pankrotist tingitud kahju on väiksem. 19. aprillil 1996 võttis fondi nõukogu vastu otsuse lubada kajastada "fondi vahendeid panga bilansis I astme omakapitalina", kuid jättis täpsustamata, millise Krediitiasutuse seaduse § 37 lg-s 2 nimetatud omavahendina seda raha kasutada. 30. aprillil kirjutas fond pangale vabad käed, sest lubas kasutada raha oma äranägemise järgi. Alles 11. märtsil 1997 sõlmisid fond ja pank lepingu, et taastada fondi vahendid 2007. aasta lõpuks.

Riigikohus ei soostu väitega, et väidetav kahju ei tekkinud riigil, vaid fondil kui iseseisval juriidilisel isikul. **Kuna fondi asutajaks oli Eesti valitsusasutus ja fondi tuluks oli Ameerika Ühendriikide valitsuse poolt Eesti Vabariigi valitsusele annetatud kaupade müügist laekunud, seega riikidevahelise kokkuleppe alusel üleantud raha, siis sellise vara kulutamise tekitatud kahju saab kriminaalõiguslikult hinnata riigile tekitatud kahjuna.**

3-1-1-87-01 (Malle Eenmaa II) - Õige on see kassatori väide, et Fondi nõukogu otsuste tulemina ei loobunud Fond nõudeõigusest. Kuid võlausaldaja jaoks on oluline erinevus selles, kas nõudeõigusega korreleerub panga kohene kohustus vastavaid summasid välja maksta või mitte. Fondi nõukogu otsuste ja sellele järgnenud panga poolse memoriaalorderi väljaandmise järgselt ei korreleerunud enam Fondi nõukogu nõudeõigusega panga kohest kohustust maksta võlausaldajale välja panka paigutatud raha. Võlausaldajal ei olnud enam võimalik majanduslike riskide muutust arvestades enda poolt panka paigutatud summadega vabalt toimida ja selle sihtotstarbelist kasutamist nõuda. Selles seisnebki võlausaldajale tekitatud kahju.

RKKK ei nõustu kassatsioonkaebuses väidetuga, et Fond oli oma õiguslikult staatusest eraõiguslik juriidiline isik ja seda vaatamata asjaolule, et Fondi asutajaks oli riik. Kooskõlas Eesti Vabariigi Valitsuse 12. juuli 1991. a määrusega nr 138 kinnitatud riiklike Fondide moodustamise ja funktsioneerimise põhimõtete (RT I, 1995, 25, 318) p-ga 1 oli Fond juriidilise isiku õigustes riiklik organisatsioon ja p 14 kohaselt oli Fondi vara omanik Eesti Vabariik. Seega oli ka Põllumajanduse Ameerika Välisabi Fondi vahendite omanik riik ja M. Eenmaa poolt toimepandud kuriteoga tekitati kahju riigile.

RKKK arvates ei saa panga või ka muu eraõigusliku isiku majandusliku olukorra halvenemise võimalikkust lugeda selliseks ohuks, mis looks hädaseisundi KrK § 14 mõttes.

3-1-1-89-98 (Kuptsov) - Metsavarguse asjades tehtud süüdimõistvas kohtuotsuses tuleb näidata tuvastatud omanikukahju suurus ning tsiviilhagi rahuldada kas täielikult või osaliselt (KrMK § 269). Lubamatu on tsiviilhagi jätta läbi vaatamata ja tunnistada, et hagi rahuldamise suurus määratakse kindlaks tsiviilkohtupidamise korras. Küll võib tsiviilkohtupidamise korras kindlaks määrata omanikukahju kaasnevat kahju looduskeskkonnale.

III-1/1-75/95 (Roasto) - Kuriteo läbi varalise kahju kandmisest on alust rääkida siis, kui kuriteo ja tekkinud varalise kahju vahel on otsene ja vahetu põhjuslik seos. N.Tammistu tapmisähvarduse ja tema poolt oma hoonete kindlustamise vaheline põhjuslik seos ei ole kriminaalasja materjalidest nähtuvalt tuvastatud: ei ole tuvastatud, et tapmisähvardus oli see vajalik tingimus, ilma milleta poleks kõnealust kindlustuslepingut sõlmitud. Kuid ka sõltumata kõnealuse põhjusliku seose olemasolust ei ole kindlustuslepingu sõlmimist kui võimaliku tulevikulise kasu saamisele suunatud investeeringut õige käsitada kahju tekkimisenähtena kriminaalõiguslikus mõttes.

Vastavalt KrMK §-le 41 saab kriminaalasja menetlemisel tsiviilhagi esitada vaid **kuriteoga tekitatud varalise kahju hüvitamiseks**. Sellest tulenevalt ei saa kuriteoga tekitatud moraalse kahju hüvitamise nõuet käsitada tsiviilhagina kriminaalmenetluses ja Tallinna Ringkonnakohtu 8. juuni 1995.a. otsus on ebaseaduslik selles osas, millega tsiviilhagi moraalse kahju hüvitamise nõudes jäeti läbivaatamiseks tsiviilkohtupidamise korras. Kriminaalmenetluses on võimalik vaid tunnistada kuriteo läbi moraalse kahju kandnud isiku õigust selle kahju hüvitamisele.

3-1-1-112-97 (Bohan) - RKKK kordab RRTK seisukohta, mille järgi liikluskindlustuse seadus kehtestab põhimõtte, et liiklusõnnetusega tekitatud liikluskahju hüvitab kannatanule kindlustusselts või LKF. Liiklusõnnetuses süüdlane kohustusliku kindlustusvõtjana on liikluskahju tekitamise eest oma tsiviilvastutuse kindlustanud, mistõttu **temalt võib liiklusõnnetuses kannatanu sisse nõuda ainult seda kahju, mida ei hüvitanud kindlustusselts või LKF** (vt RRTK 23. mai 1996. a otsus A.K. hagi H.K. vastu 40 619 kr nõudmiseks).

3-1-1-60-01 (Koppelid) - RKKK: eelkõige tuleb lähtuda asja n.ö harilikust väärtusest (kohalikust keskmisest müügihinnast e turuhinnast) ning ainult erandjuhtudel (reliikviate, meenete, mälestusesemete, kunstiväärtuste jms puhul) võib asja väärtuse kindlakstegemisel lähtuda selle hindamisest nn erilise huvi alusel. Viimasel juhul peab valdaja tõendama selle asja erilist väärtust, tema erilist suhet sellesse asjasse.

3-1-1-137-04 (OG Elektra) - RKKK ei nõustu ringkonnakohtu seisukohaga, et kuna KarS § 220 dispositsioon käsitleb autoriõigustega kaasnevate õiguste valdaja varalisi õigusi, siis tuleb koosseisu tuvastamiseks välja tuua kas ühe poole varaline kahju või teise poole varaline kasu. Autoriõigusega kaasnevate varaliste õiguste valdajal on juriidiliselt tagatud õigus otsustada, kellele ning millistel tingimustel lubada neid õigusi teostada. Varaliste õiguste samastamine konkreetse varalise kahju või kasuga pole õige juba seetõttu, et põhimõtteliselt võib õiguste valdaja lubada teisel isikul neid õigusi kasutada ka tasuta. Nimetatud õiguste rikkumisenähtena pole seega käsitatav mitte õiguste valdajale varalise kahju põhjustamine, vaid juba nende õiguste ebaseaduslik kasutamine.

3-1-1-113-01 (Proost) - PkS § 50 lg 2 kohaselt on vanem lapse seaduslik esindaja. Vanem vastutab oma alaealise lapse poolt tekitatud kahju eest ja kui see kahju põhjustati kuriteoga, kuulub vanem tsiviilkostjana kriminaalmenetluse kaasamisele. Pole oluline, et koos ei ela, vanem ikka vastutab.

2.4. eluruumi mõiste

3-1-1-77-03 (Koorits ja Pagel) - ebaseaduslik väljatõstmine. KrK § 133 ja KarS § 314. Kahjustatavast õigushüvest lähtuvalt leiab RKKK, et põhiõiguse kaitse seisukohalt ei ole olulist tähtsust asjaolul, et KrK-s kasutati mõistet

elamispind ja KarS-is eluruum. Kriminaalõiguslikus mõttes saab elamispinnana mõista vaid eluruumi pinda. Olenemata eluruumi liigist, tuleb isiku väljatõstmisel lähtuda seaduses kehtestatud nõuetest. Oluline on, et eluruum vastaks eluruumile esitatavatele nõuetele ja oleks isikule antud elamiseks, aga mitte mõnel muul eesmärgil. See aga ei välista, et erinevat liiki eluruumide või elamispindade kasutamiseks võidakse seadusega kehtestada erinev õiguslik režiim.

Varaüürilepingut, mille sisuks on eluruumi üürimine, tuleb käsitada eluruumiüürilepinguna ElamuS mõttes ja perekond Kaasikute väljatõstmine oleks saanud seaduslikult toimuda vaid kohtuotsuse alusel.

3-1-1-79-01 (Seeb ja Meisner) - ebaseaduslik väljatõstmine. KrK ja HÕS ei anna eluruumi mõistet. Eluruumi mõiste annab ES § 2 lg 1, mille kohaselt loetakse eluruumiks elamut või korterit, mis on kasutatav alaliseks elamiseks. Nõuded eluruumidele kehtestab Vabariigi Valitsus. Seega peab eluruum vastama kahele tunnusele: see peab olema kasutatav alaliseks elamiseks ja samaaegselt peab see vastama Vabariigi Valitsuse poolt eluruumidele kehtestatud nõuetele. (Samale seisukohale on asunud ka RKKK 15. mai 1997. a otsuses nr [3-2-1-62-97](#)). Puudub alus väiteks, et haldusõigusrikkumiste ja kriminaalasjade lahendamisel võiks eluruumi mõiste sisu erineda ES-s sätestatust.

3. Asjaõigusseadus/Tsiviilõiguse üldosa

Praktikas on lähtutud tsiviilõiguse mõistete (vallasasi, omand, omanik, ühisomanik, kaasomanik) kasutamisel nendele mõistetele tsiviilõiguses omistatud tähendusest. Kasutusel ei ole erilisi karistusõigusele omaseid tähendusi. Valduse mõiste juures lähtub karistusõigus üldiselt tsiviilõiguslikust valdusest, kuid teeb ise mõningad korrektiivid (vt lähemalt J. Sootak. Varavastased süüteod. 2003). Näiteks lahendis nr 3-1-1-45-02 (AS Baltic Tours) on RKKK asunud seisukohale, et omaniku ja valdaja mõisteid haldusõiguserikkumise asja menetlemisel tuleb sisustada tulenevalt selle õigusvaldkonna eesmärkidest autonoomselt, mitte aga aprioorset juhinduda nende mõistete eraõiguslikust tähendusest.

3.1. tehingud

3-1-1-31-05 (Puusepp) - LE § 227 nõuab üheselt liiklusõnnetuse puhul kokkuleppe kirjalikku vormi. Seaduses sätestatud vormi järgimata jätmise korral on tehing tühine, kui seadusest või vormi nõudmise eesmärgist ei tulene teisiti (TsÜS § 83 lg 1). Kirjaliku vormi nõue tuleneb just asjaolust, et asi, milles kokku lepatakse, on ühe isiku vastutus kahju tekitamise eest.

3-1-1-28-05 (Trašanov) - ametiisiku poolt oma ametiseisundi raames lepingu allkirjastamine on käsitatav tehingu tegemisena KVS § 24 mõttes isegi juhul, kui lepingu sõlmimise on eelnevalt otsustanud või heaks kiitnud mõni muu ametiisik või organ. Ka sellises olukorras ei ole lepingu allkirjastamine taandatud puhttehniliseks protseduuriks, vaid tähendab suuremal või vähemal määral kontrollfunktsiooni teostamist. Seetõttu kehtivad KorruptVS 4. peatükis sätestatud formaalsed toimingupiirangud ka juhtudel, mil ametiisik teeb tehingu teise ametiisiku või organi eelneva otsustuse alusel.

3-1-1-99-97 (Maasik) - RKKK rõhutab, et ASi Eesti Ühispank teostas müügitehingu, ostes arvete omanikelt kuuluvad EVP-d päevakursiga ja tasudes nende eest sularahaga. Omanike nimel esines A. Maasik, kes esitas võltsitud dokumendid, tõendamaks oma volitusi teha tehinguid omanike nimel. Seega tegutses A. Maasik ilma volitusteta. TsÜS § 103 lg 1 kohaselt on tehing, mille teise isiku nimel on teinud isik, kellel ei olnud volitusi, tühine. TsÜS § 66 lg 5 järgi peavad tühise tehingu järgi saadu pooled tagastama, selle võimatuse korral aga hüvitama saadu rahas. Järelikult peab pank tagastama EVP-de arvete omanikele lepingu järgi saadu - EVP-d, võimatuse korral aga hüvitama need rahas.

TsÜS § 103 lg 3 kohaselt on isikul, kes tegi tehingu isikuga, kellel ei olnud volitusi, õigus nõuda sellelt isikult kahju hüvitamist, kui ta ei teadnud ega pidanudki teadma, et isikul puudus volitus. Tekitatud kahjuks on A. Maasikule väljamakstud rahasummad, mille väljanõudmise õigus on ASil Eesti Ühispank volitusega esindajalt A. Maasikult.

3-1-1-74-05 (Jürimäe) - 2,5 milj kr laenamise ebaustavus, "eluline usutavus" ehk see, milline on ütlustes kajastuvate asjaolude esinemise üldine tõenäosus.

Tehing on näilik, kui mõlema poole tahe on suunatud üksnes õigusnäivuse tekitamisele. Näiliku tehingu olemusse kuulub tehingu teinud isikute eesmärk jätta kolmandatele isikutele tehingu sisust ekslik mulje. Seega ei kajastu näilikus tehingus mitte tehingu teinud isikute tegelik tahe, vaid püüd seda varjata. Olukorras, kus tehingu näilikkusele ei tugine mitte mõni tehingu teinud isikutest, vaid kolmas isik, ei pruugi ükski näiliku tehingu teinud isikutest olla huvitatud tehingu tegeliku sisu ilmnemisest. Seega oleks mõeldamatu piirduda tehingu näilikkuse tõendamisel üksnes tehingu teinud isikute ütlustega. Samuti ei välista tehingu näilikkust selle tegemine notariaalses vormis.

Järelikult on aktsiaseltsi või osatüingu vara aktsionäri või osaniku jaoks KrK § 141¹ ja KarS § 201 tähenduses võõras isegi siis, kui sellele aktsionäri kuulub 100% seltsi aktsiateg või osanikule ühingu ainukene osa. Vastupidine seisukoht tähendaks muu hulgas seda, et juriidilise isiku võlausaldajate huvidel puuduks sisuliselt igasugune kaitse.

3-1-1-130-04 (Uiga) - VÕS järgi on käsundi täitmise käigus saadu näol tegemist käsundisaajale võõra varaga KarS § 201 tähenduses.

Võlgnike poolt äriühingu arvele tasutud summad oli võõras vara selle äriühingu juhatuse liikme jaoks, kellel ei olnud võlausaldajatega mingit lepingulist suhet seoses võlanõuete sissenõudmisega. Kui äriühing oli võlausaldajatega käsundussuhtes TsK § 394 tähenduses ning nõuete loovutamist äriühingule ei toimunud, siis ei olnud võlgnikelt äriühingule laekunud summade näol tegemist mitte selle äriühingu, vaid volitajate varaga, mis oli üksnes äriühingule usaldatud. Järelikult oli võlgnike poolt tasutud raha KrK § 141-1 mõistes võõras vara ka äriühingu jaoks.

3.2. asjaõigus

3-1-1-7-06 (AS Eesti Päevaleht) - hasartmäng, panus. TsÜS § 66 kohaselt on vara isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum, kui seadusest ei tulene teisiti. TsÜS § 65 sätestab, et eseme väärtuseks loetakse selle harilik väärtus, kui seaduse või tehinguga ei ole ette nähtud teisiti. Eseme harilik väärtus on selle kohalik keskmine müügihind (turuhind). Sama seaduse § 48 kohaselt on esemeks asjad, õigused ja muud hüved, mis võivad olla õiguse objektiks. Järelikult ei tähenda rahasumma tasumine vara vähenemist, kui seeläbi omandatakse makstud summaga samaväärne asi või õigus või vabanetakse kohustusest.

3-1-1-148-03 (Borina, AÕS § 94 kaasus) - omandi mõiste, valdus, võõras asi. Kui müügilepingu pooled lepivad kokku AÕS § 94 kohaldamises, mis näeb ette vallasasja omandi ülemineku erijuhu, mil asi jäetakse võõrandaja ja omandaja kokkuleppel võõrandaja otsesesse valdusse ning omandajat loetakse kaudseks valdajaks, siis on võõrandaja kannatanule (ostjale) kuuluva ehk võõra asja otsene valdaja. Müües asja edasi kolmandale isikule, manifesteeris võõrandaja sellega enda omastamistahetust ja pani toime omastamise (KarS § 201 lg 1). AÕS §-s 94 nimetatud kokkuleppe sõlmimise eelduseks ei ole eelnev asjade üleandmine. See säte reguleerib just vallasomandi üleminekut ilma vallasasja valdust üle andmata. Seega piisab kokkuleppes omandi üleminekus, et lugeda vallasasja omand üleandmiseks. Omand võib tekkida AÕS § 94 järgi koos väljanõudeõiguse loovutamise ja omandajale (vt ka RKTK otsus 3-2-1-62-01).

Kas kohtud on täpselt teinud kindlaks pooltevahelise tsiviilõigusliku suhte (kas kõik asjaolud olid tuvastatud)? Kas oli omandi üleandmine ja hoiuleping või siis pidi lihtsalt asja müügilepingu järgne üleandmine toimuma hiljem võrreldes sellega, millal toimus selle eest tasumine?

3-1-1-13-05 (Hizaniðvili, vaidlus sõiduauto kuuluvuse üle) - Omastamise objekt peab olema teo toimepanija jaoks võõras, s.t. kuuluma mõne teise isiku vara hulka. Antud juhul tuleb välja selgitada, milline oli isikute vaheline tsiviilõigussuhe asja hankimisel. Alles seejärel saab anda hinnangu karistusõiguslikult. RKKK saatis asja tagasi maakohutusse.

Võrreldes eelmise kaasusega saatis RKKK kohtuasja tagasi esimese astme kohtusse uueks arutamiseks. Tsiviilõiguslikke asjaolusid loeti niivõrd selgusetusteks, et nende pinnalt polnud võimalik otsust teha (I aste saab koguda ka täiendavaid tõendeid, kuid Riigikohus ei saa).

3-1-1-26-04 (Petrov) - Vastavalt AÕS § 98 lg-le 1 tuleb ka vallasasja leidmist lugeda selle asja valduse tekkimise aluseks.

3-1-1-33-04 (Vaht ja Meidla) - Mootorsõidukis kaassõitjana sõitmine on käsitatav sõiduki kasulike omaduste tarbimisena ja seega ka sõiduki kasutamisenä KarS § 215 tähenduses. Asja kasutamise all tuleb mõista selle kasutamist AÕS § 68 lg 1 teise lause tähenduses, mis seisneb asja omaduste tarbimises või asjalt vilja saamises.

3-1-1-60-04 (Borovkov) - Varastatud pangakaardi ja PIN-koodi lehe kasutamise teel teise isiku tema arveldusarvelt raha väljavõtmine tuleb kvalifitseerida vargusena. Sellistel juhtudel kasutab süüdlane rahatähtede üle oma valduse kehtestamiseks pangakaarti kui riista, millega kõrvaldatakse tõke võõra vara juurde pääsemiseks. Pangaautomaadi väljutamisavas olev rahasumma kuulub kannatanule, olenemata sellest, kes pangakaardi ja PIN-koodi sisestas. Selle rahasumma äravõtmise hetkel lõpeb valduse murdmine ja võõras raha võetakse ära, so. pannakse toime varavastane kuritegu.

3-1-1-52-05 (Indrek Küüt) - Kuigi asjaõiguse teoorias ei loeta väärtusobjekte ja raha vallasasjadeks, vaid nn asjastunud õigusteks, ei saa sellest järeldada, et sularaha näol ei ole tegemist vallasasjaga KarS § 201 (aga ka näiteks §-de 199 ja 200) tähenduses. Enne 1. juulit 2002 kehtinud AÕS § 7 lg 1, samuti kehtiva TsÜS § 49 lg 1 kohaselt on asi kehaline ese. Kehalise esemena käsitatakse iga eset, mis füüsilises mõttes ruumi täidab. Rahatäht (münt või paberraha) on

vaieldamatult füüsilises mõttes ruumitäitev ja seega kehaline ese. Järeldust, et sularaha näol on tegemist vallasasjaga kinnitab ka AÕS § 95 lg 3.

Karistusõiguslikust aspektist lähtudes ei ole tähtsust asjaõiguslikul käsitlusel sularahast kui asjastunud õigusest, sest see, kas sularaha väärtuseks lugeda selle nominaal- või nn trükkimisväärtus, ei ole oluline. Varavastaste süütegude, mille objektiks on käibelolev sularaha, (nt KarS § 199 lg 1) piiritlemisel privileegeeritud (KarS § 218 lg 1) või kvalifitseeritud (nt KarS § 199 lg 2 p 6) koosseisudest tuleb lähtuda siiski kuriteo objektiks olnud sularaha nominaalväärtusest ning erandjuhtudel seda väärtust ületavast numismaatilisest väärtusest, mitte aga tootmisväärtusest.

RKKK nõustub prokurööri kassatsioonis esitatud väitega selle kohta, et nii karistusõiguse teooria kui ka kohtupraktika loevad sularaha üksmeelselt asjaks. Seda põhimõtet ei ole muutnud ka RKKK otsus nr 3-1-1-130-04, milles leiti, et asjana ei ole käsitatav pangakontol olev raha, sest sellel puuduvad kehalise eseme tunnuseid.

3-1-1-9-02 (Vihalem) - vallasasja omaniku tuvastamine. Isikule (kannatanule) kuulus hoone (sigala), mis oli käsitlevat vallasvarana, mis oli isiku valduses. AÕS § 90 lg-s 1 sätestatu kohaselt loetakse vallasasja valdaja oma valduse ajal selle vallasasja omanikuks, kuni ei ole tõendatud vastupidist. Sellisest - valdaja omanikuks lugemise presumptsioonist on lähtuda põhjendatult ja seetõttu on kuriteoga tekitatud kahju õigesti mõistetud välja kannatanu kasuks.

3-1-1-144-05 (Mehis Adamson) - Tunnistades M. Adamsoni süüdi AS-i Livoil raha omastamises, on kohtud jätnud alusetult tähelepanuta kaitsja viited RKKK otsusele nr 3-1-1-130-04. Viidatud otsuse punktis 9 leidis kolleegium, et 1. septembrist 2002 31. detsembrini 2003 ei olnud kuriteona karistatav sellise isikule usaldatud võõra vara, mis ei olnud vallasasi, (näiteks pangakontol oleva raha) enda kasuks pööramine. (Välja arvatud juhul, kui isiku käitumine vastas mõne teise kuriteo - näiteks kelmuse - tunnustele.) Samasugust seisukohta on väljendatud ka 17. detsembril 2003. a vastu võetud "Kriminaalmenetluse koodeksi, karistusseadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse" (RT I 2003, 83, 557) eelnõu (102 SE) seletuskirjas.

3-1-1-108-99 (Ülo Värk) - Kassaatori viited AÕS §-dele 320 ja 321 ei ole käesolevas kriminaalasjas asjakohased, kuna kinnipidamisõigus kehtib võlausaldaja suhtes, kelle valdusse on võlgniku vara sattunud seaduslikul teel. Seaduslik valdus tekib seaduse või lepingu alusel. Ü. Värki ja arvuti omaniku või kasutaja vahel polnud sõlmitud tehinguid, mis lubanuks Ü. Värki arvutit Urania-Com OÜ-st enda valdusse võtta. Samuti pole tuvastatud muud seaduslikku alust arvuti valdama asumiseks. Seega sattus arvuti Ü. Värki valdusse mitte seaduslikul alusel, vaid tema poolt rakendatud omavoli tõttu.

AÕS § 29 lg 3 kohaselt loetakse asja väärtuseks selle harilikku väärtust, kui seaduses või tehinguga ei ole sätestatud teisiti. Käesolevas kriminaalasjas on tuvastatud, et arvuti väärtus oli määratud AS Hansa Liising Eesti ja A. Viilu vahel teostatud tehinguga - kapitalirendi lepinguga ning kohtud on kahju kindlaksmääramisel õigesti võtnud aluseks mitte ainult tasutud liisingumaksete summa, vaid asja lepinguga määratud koguväärtuse.

3-1-1-9-96 (Haruoja) - valdus. Vargusega on tegemist ainult siis, kui rünne on suunatud kellegi valduses oleva asja vastu. RKKK selgitab, et valdus on vara tegelik valitsemine, tegelik võim asja üle. Asjaolu, et omanik ei tea oma vara tegelikku asukohta, et mõjuta valduse olemasolu. Valdus ei katke ka valdaja eemaldumisega varast. Füüsiline võimalus asja enda käes hoida muudab isiku asja hoidjaks, kuid mitte õiguslikuks valdajaks. Kannatanu E. Vana ei kaotanud oma käekotti, seega ei läinud käekott tema valdusest välja vaid jäi kindlasse kohta - valvatavasse ruumi ega sattunud juhuslike inimeste kätte. Asja saatus ei jäänud juhuse meelevalda.

III-1/1-87/95 (Viitamees) - vara ja võlgade varjamine; Alama astme kohtud leidsid, et vara varjamine on seaduse mõtte kohaselt ka raha varjamine, kuna raha on materiaalne ehk kehaline ese asjaõiguse tähenduses. Ka tegeles kohtualune ettevõtlusega ilma kohtu loata ja varjas vara, sest paberipuu müük peale pankroti väljakuulutamist on majandustegevus, mille sisuks oli tulu saamine. RKKK otseselt selle küsimusega ei tegele.

4. Raamatupidamise korraldamise ja raamatupidamisandmete õigsuse eest isikliku vastutuse kehtestamise seadus

RKKK praktikas on lahendeid Raamatupidamise korraldamise ja raamatupidamisandmete õigsuse eest isikliku vastutuse kehtestamise seaduse alusel. See seadus kehtis 20.07.1993 - 01.07.2002 (s.t kuni VÕS jõustumiseni). Suurema osa ajast kehtis see seadus paralleelselt koos äriseadustikuga. Seadus kasutas mõistet "tippjuht" - raamatupidamiskohustuslikku majandusüksust ise juhtiv omanik või selle üksuse juht, kes vastutab kogu majandustegevuse eest otseselt omaniku või omanike (aktsionäride, osanike, kohaliku omavalitsuse või riigi) ees. Ühes raamatupidamiskohustuslikus majandusüksuses võis selle seaduse mõistes olla ainult üks tippjuht. Seda seadust ei kohaldata maksusüütegude puhul (§ 10 lg 3). See seadus

peaks huvi pakkuma juhatuse liikme vastutuse teema osas. Seevastu ÄriS ei kasuta tippjuhi mõistet (NB! tippjuht=nii juhatuse liige kui ka aktiivne omanik; omaniku all mõisteti arvatavasti kas aktsiate või osade omanikku), ÄriS kasutab mõisteid "juhatuse", "juhatuse liige".

3-1-1-42-97 (Polli) - 2/3 aktsiate omanik oli juhatuse esimees (ja tippjuht), 1/3 aktsiate omanik ei olnud tippjuht (isiku ja äriühingu vahel polnud sõlmitud ka mingit tsiviilõiguslikku lepingut (ei juhatuse liikme lepingut ega töölepingut), isik ainult andis aeg-ajalt mõningatele dokumentidele allkirju), tegevdirektoriks oli ametlikult keegi kolmas isik. RKKK: I. Poll ei olnud vähemusaktsiate omanikuna kuriteo subjekt KrK § 148⁴ (raamatupidamise ebarahuldav korraldamine) ega § 148⁵ (Raamatupidamisandmete moonutamine, varjamine ja hävitamine) mõttes, kuna ainuüksi aktsiate omamine ei tee isikut vastutavaks ettevõtte raamatupidamisarvestuse nõuete täitmise eest.

3-1-1-48-98 (Kadarik) - Politseiprefekt oli tippjuht. Politseiprefekt tunnistati süüdi Lääne-Viru Politseiprefektuuri raamatupidamise ebarahuldavas korraldamises KrK § 148⁴ järgi.

3-1-1-77-99 (Puhk) - isik oli kõigi aktsiate omanik ja ise juhtis ka majandustegevust. Tunnistati süüdi KrK § 148⁴ (raamatupidamise ebarahuldav korraldamine) alusel.

3-1-1-98-00 (Metsavahi, Lohu ja Kolesnikov) - Metsavahi ja Lohu jäid süüdi maksukuriteole kaasaaitamises, Kolesnikov (nn tankist) jäi süüdi maksukuriteo täideviimises. Tegelikult juhtisid äriühingu tegevust Metsavahi ja Lohu (nn faktilised juhatuse liikmed). Kolesnikov oli aktsiaseltsi 100% aktsiate omanik ja tegevdirektor (NB! kuid mitte äriregistrisse kantud juhatuse liige, kelleks väidetavalt oli hoopis keegi kolmas isik) ning ta loeti tippjuhiks.

RKKK ei pidanud põhjendatuks väidet, et Raamatupidamise korraldamise ja raamatupidamisandmete õigsuse eest isikliku vastutuse kehtestamise seaduse § 3 p-s 2 nimetatud tippjuhiks saab ÄriS §-de 308 ja 309 kohaselt olla üksnes aktsiaseltsi juhatuse liige. RKKK: Asjaolu, et ettevõttereegistrisse on kantud AS Martel juhatuse liikmena S. Saaremets, ei oma kriminaalasjas tähtsust, kuna ei ole tuvastatud tema seost AS Martel tegevusega peale A. Kolesnikovi poolt aktsiate ostmise teel aktsiaseltsi ainuomanikuks saamist.

3-1-1-34-03 (Jerkavits) - Jerkavitsil kui faktilisel juhil ei olnud äriühinguga mingit formaalset seost, seega ta ei vastuta KrK § 148⁴ alusel. Seevastu T. Lilla, kes oli nn tankist, mõisteti süüdi maksukuriteo täideviimises. Tema oli ka kõigi osade omanik ja ta loeti tippjuhiks (käis pangas, võttis raha välja, andis allkirju).

3-1-1-38-03 (Luks) - Eesti Kaitsejõudude Väljaõppekeskuse ülem oli tippjuht

5. Intellektuaalne omand

3-1-1-88-01 (Semõkin) – piraatkoopia; TKS § 3 p-s 5 kohaselt loetakse kauplemiseks lisaks kauba või teenuse müügile ka selle pakkumist. Seadusandja tahet **lugeda piraatkoopiaga kauplemiseks ka piraatkoopia müügiks pakkumist** kinnitab ka AutÕS täiendamine 27. septembril 2000. a paragrahviga 802, milles sätestatakse otsesõnu, et piraatkoopiaga kauplemiseks loetakse piraatkoopia müüki, rentimist, müügile pakkumist või rendile pakkumist. Ka KrK § 280 tervikteksti **süsteematilise tõlgendamise** pinnalt võib sedastada, et seadusandja ei ole soovinud selle kriminaalõigusliku regulatsiooniga vältida mitte üksnes piraattoodangu ostu-müügi lepingu sõlmimist vaid mistahes piraattoodangu käitlemist.

6. Korterühistu mõiste

3-1-1-22-05 (KÜ Siili) - korteriühistu mõiste; KOKS § 66² lg 2 sätestab juriidilise isiku vastutuse heakorra- ja kaevetööde eeskirjade rikkumise või koormise täitmata jätmise eest. Tegemist on blanketse normiga, mille sisustamisel tuleb lähtuda konkreetse kohaliku omavalitsuse üksuses kehtestatud eeskirjadest. Tallinna linna heakorra eeskiri (edaspidi: Eeskiri) on kinnitatud Tallinna linnavolikogu 19. detsembri 2002. a määrusega nr 77. Eeskirja punkt 12.1, mille rikkumises

Tanel Kask
12. juuni 2006

KÜ Siili tn 7/9 süüdistatakse, sätestab, et **ehitise omanik** on kohustatud hoidma korras hoone fassaadi ja sinna juurde kuuluvad elemendid, s.t fassaadielemendid peavad olema terved, nõuetekohaselt värvitud ning vastavuses kinnitatud ehitusprojektile. Eeskirja punkti 4.1 kohaselt on heakorra nõuete täitmisel **omanikuga võrdsustatud tema poolt volitatud valdaja, haldaja või kasutaja**. Korterühistuseaduse § 2 lg 1 kohaselt on korteriühistu korteriomandiseaduses sätestatud korteriomanike loodud mittetulundusühistu, mille eesmärgiks on korteriomandite eseme osaks olevate ehitiste ja maatüki mõtteliste osade ühine majandamine ja korteriühistu liikmete ühiste huvide esindamine. **Seega on korteriühistu näol tegemist Eeskirja punktis 4.1 nimetatud subjektiga, kellele laienevad ka Eeskirja punktis 12.1 sätestatud kohustused.**

Kas Eeskirja mõtte kohaselt saaks ikka ühistule seda tegu omistada? Eeskirja omanikuga võrdsustatud subjektide loetelu viitab pigem isikule, kes kasutab ehitist (nt üürnik). Korterühistul on äkki natukene teine iseloom ja eesmärk? Süüdistaja pool on läinud ehk kergema vastupanu teed - tõenduslikult on kergem ühe isiku vastu minna kui kõikide korteriomanike vastu.

Tanel Kask
õigusteabe osakonna analüütik
12. juuni 2006